

Η απόφαση

Μια φιλοσοφική σπουδή στο ομώνυμο διήγημα του Ντοστογιέφκω *

Γεώργιος Π. Παύλος

* Εργασία υπό δημοσίευση σε πρακτικά συνεδρίου

Ἡ ἀπόφρασι

Ὁ ἄνθρωπος ἀνάμεσα στὸν κόσμον, στὸ σύμπαν, τοὺς γαλαξίες, τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς, τὸν ἥλιο καὶ τὴν σελήνη, τὴ γῆ, τὰ νερά καὶ τὰ βουνά, τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτά, τίς πέτρες καὶ τὸ κῶμα, τὰ παιδιά καὶ τοὺς γέροντες, τοὺς φτωχοὺς καὶ τοὺς πλούσιους, τοὺς ὁμορφους καὶ τοὺς ἄσχημους, τοὺς χρήσιμους καὶ τοὺς ἄχρηστους, τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς ἀμαθεῖς, τοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς ἀρχομένους, τοὺς ἄνδρες καὶ τίς γυναῖκες, τοὺς φόβους καὶ τίς ἐλπίδες, τίς ἡδονές καὶ τίς θλίψεις, τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀδυναμία, τὴν ὑγεία καὶ τὴν ἀσθένεια, τὴν ἀγάπην καὶ τὸ μῖσος, τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ψυχρότητα, τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἄγνοια, τὸ λόγον καὶ τὴν σιωπὴν, τὴν γλύκα καὶ τὴν πίκρα, τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι. Ἀνάμεσα σέ ὅλα αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος πορεύεται στὸν κῶρον καὶ στὸν χρόνον, ἀγωνίζεται καὶ κτίζει πολιτισμούς, γνώσεις, ἐπιστῆμες, πόλεις, μηχανές, στοχασμούς, τέχνες καὶ φιλοσοφίες. Ὁ ἄνθρωπος πορευόμενος μέσα στὸν κῶρον καὶ τὸν χρόνον δημιουργεῖ καὶ καταστρέφει, σώζει καὶ φθείρει, πολεμᾷ, μάχεται καὶ εἰρωνεύεται, πιστεύει καὶ ἀπορρίπτει, αἰσιοδοξεῖ ἢ χάνει τὴν αἰσιοδοξία καὶ τὸ θάρος του. Πρωτίστως δέ μέσα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ συνειδητοποιεῖ τὸν ἑαυτὸν του μέ ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους καὶ δρόμους, ἐμβαθύνει μέσα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ σὴν δική του φύσιν πού ἐνῶ περιέχει καὶ ὅλη τὴν τοῦ κόσμου φύσιν ταυτοχρόνως τὴν ὑπερβαίνει, χωρὶς νὰ τὴν καταργεῖ. Ἡ φύσιν τοῦ κόσμου καὶ ἡ φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Μυστήριον πρᾶγμα ἡ φύσιν δυσθεώρητον μυστήριον ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ συνείδησις αὐτοσυνείδησις τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νὰ αὐξηθεῖ σέ βαθμὸν ἀπεριόριστον ἔτσι πού τὸ μυστήριον τῆς φύ-

σης και τό μυστήριο τοῦ ἀνθρώπου νά συνειδητοποιεῖται ἐπίσης ὡς ἀπεριόριστο και ἀνυπότακτο σέ κάθε πρόσβαση κα γνώση. Ἡ συνείδηση-αὐτοσυνείδηση τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νά μείνει κάτι τό περιορισμένο κάνοντας τόν ἄνθρωπο νά ζεῖ μία ζωή ἐπιφάνειας, μία ζωή μηχανική μόνο μέ ἐξωτερικές ἐντάσεις και συναισθήματα χωρίς ποτέ νά διαρῡχθῆ τό τεῖχος πού ἐσωκλείει τά μεγάλα μυστήρια, τίς μεγάλες ἐμπειρίες και δονήσεις τοῦ ἐσώτερου ἀνθρωπόκοσμου. Εἶναι δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νά μείνει περιορισμένος στίς μικρές ἐξωτερικές πείνες και δίψες χωρίς οὐδέποτε νά περάσει στά μεγάλα βιώματα, τίς μεγάλες πείνες και δίψες πού τόν ὀδηγοῦν στό ἐσώτερο τοπίο τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος και ὁ κόσμος! Λέξεις σύντομες, φράσεις μικρές, φορτίο ἀφανές και δυσβάστακτο, πόρτες κλειστές και ἀδιάβατες. Ἐάν εἶσαι ἕνα λουλούδι πού λάμπει στό φῶς τοῦ ἥλιου εἶναι θαυμαστό γεγονός, ὅπως ἂν εἶσαι μία ἀκτίνα φωτός πού διασχίζει τόν κενό χῶρο ἢ μία σταγόνα νερό πού πέφτει ἀπό τόν οὐρανό. Ἐάν εἶσαι ἕνα ποτάμι πού κυλᾷ ἀδιάκοπα, ἕνα σύννεφο πού κἀνεται στόν οὐρανό, ἂν εἶσαι ἄνεμος τοῦ χειμῶνα ἢ τῆς ἀνοιξεως, ἂν εἶσαι τό γαλανό πέλαγος και ὁ οὐρανός, ἂν εἶσαι ἕνα δένδρο τοῦ δάσους πού ἀμέριμνα ὑψώνεται και μένει ἐκεῖ ὑπομονετικά, ἂν εἶναι ἕνα ἀστέρι μακρυνό ἢ ἕνα χελιδόνι τοῦ καλοκαιριοῦ, ἂν εἶσαι ἕνα σπουργίτι τοῦ χειμῶνα πού ψάχνει λίγη ζέστα και τροφή στό χιονισμένο τοπίο, ἂν εἶσαι ἕνας ἥλιος μεσημεριανός πού ἀκούραστα ζεσταίνει τό ψυχρό χῶρο ἢ ἕνα τριζόνι τῆς νύκτας πού μυριολογεῖ τόν κόσμο, ἂν εἶσαι ἕνα ἄγνωστο κυκλάμινο τοῦ δάσους ἢ ἕνας ἀφανής ἀστερίας ἢ κοράλι τοῦ ἀπρόσιτου βυθοῦ τοῦ ὠκεανοῦ, ἂν εἶσαι ὅλα αὐτά και ὅλα τά ἄλλα τότε εἶσαι πρᾶγμα ὄντως ἐκπληκτικό και θεσπέσιο, εἶσαι ὄντως τραγούδι σιωπηλό.

Ἐάν ὅμως εἶσαι ἄνθρωπος τότε τά πράγματα ἀλλάζουν ραγδαία και ἀπλησίαστα, γιατί διαθέτεις συνείδηση και αὐτοσυνείδηση. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἂν εἶσαι ἄνθρωπος τότε

δέν σου ἄρκεϊ τίποτε ὅσο μεγάλο καί ἄν εἶναι αὐτό, δέν σου ἄρκεϊ καμία γνώση καί καμία ἡδονή, δέν σου ἄρκεϊ καμία δόξα καί καμία εὐτυχία, δέν σου ἄρκεϊ τίποτα πού δέν σέ φτάνει καί δέν σέ κάνει ἄπειρο. Ἐραγε δέν τό βλέπουμε ὅλοι πώς ὁ ἄνθρωπος μέσα ἀπό τήν ἐπιστήμη, τήν τεχνολογία, τόν πόλεμο, τήν ἡδονή, τήν τέχνη, τήν θρησκεία, τήν φιλοσοφία, μέσα τέλος πάντων ἀπό ὅλα διψᾷ καί ὀρθώνεται γιά τό ἄπειρο καί τό ἄπιαστο; Ποιά γνώση καί ποιά ἐπιστήμη, ποιός πόλεμος καί ποιά εἰρήνη, ποιά θρησκεία καί ποιά φιλοσοφία, ποιά ἡδονή καί ποιό πάθος μπορεῖ νά γεμίσει τοῦτον τόν ἄπειρο κόσμο τοῦ ἀνθρώπου ἢ μπορεῖ νά κάνη τοῦτο τό ἀπέραντο ἀνθρώπινο πάθος καί βάθος νά πληρωθεῖ καί νά γεμίσει; Ὅσοι ἔφτιαξαν ἐπιστῆμες, φιλοσοφίες, ἰδεολογίες, θρησκείες ἢ ὅτι ἄλλο γιά νά χορτάσουν τούτη τήν ἀπέραντη ἀνθρώπινη πεῖνα καί δίψα, τοῦτο τό ἀχανές ἀνθρώπινο τοπίο δέν ἔκαναν ἄλλο ἀπό τό νά προσπαθοῦν νά συγκρατήσουν τόν ρέοντα καί πίπτοντα καταρράκτη πού κρημνίζεται στό ἀχανές βάθος ἢ ἀκόμη χειρότερα δέν ἔκαναν ἄλλο ἀπό τό νά συγκρατήσουν ἢ νά γυρίσουν πίσω τόν ἀσταμάτητο χρόνο πού μέ ἀσυναγώνιστη δύναμη κινεῖται καί ὠθεῖ τόν κόσμο ἀπό τό χθές, στό σήμερα, στό αὔριο. Ὁ ἄνθρωπος καί ὁ κόσμος, ὁ ἄνθρωπος μέσα στόν κόσμο, τοπίο ἀπρόσιτο, δρόμος ἀδιάβατος, πόρτα κλειστή καί ἐπασφράγιστη. Καί ἄν συχνά ὁ ἄνθρωπος ξεχνάει τόν ἑαυτόν του παγιδευμένος καί φυλακισμένος σέ μία ἀσήμαντη καθημερινότητα αὐτή δέν μειώνει σέ τίποτα αὐτή τήν ὑπερβολή καί τήν ἔλλειψη πού συγχρόνως εἶναι ὁ ἄνθρωπος, τούτη τήν ἄπειρη πεῖνα καί δίψα.

Καί ἄν πολλοί νομίζουν ὅτι μέ τήν σύγχρονη τεχνολογία βρῆκαν τόν τρόπο νά κουμαντάρουν τοῦτο τόν ἀσύνειδο ἀνθρώπινο κόσμο τῶν μυστικῶν καί συγκρουόμενων δυνάμεων, τῆς ἄπειρης ἀνθρώπινης πεῖνας καί δίψας, τοῦ ἀπεριόριστου ἀνθρώπινου πάθους καί βάθους τότε μάλλον πρέπει νά κάνουν λάθος τραγικό καί θανάσιμο, ἀφοῦ ἀφή-

νουν νά ἐπαναπαύονται πάνω σέ ἕνα ἠφαίστειο ὕπουλα σιωπηλό καί παράξενα ἀνενεργό, ἱκανό ἀπό στιγμή σέ στιγμή νά ἐκραγή τινάζοντας στόν ἀέρα κάθε τεχνοκρατικό, ψυχολογικό, θρησκευτικό ἢ ὅποιον ἄλλον ἐφησυχασμό. Εἶναι ἀπείρως προτιμώτερο ὅσοι μεριμνοῦν γιά τήν πόλη τῶν ἀνθρώπων ἀντί νά κάνουν παιδικούς σχεδιασμούς καί νά ἀφήνονται σέ ἀφελεῖς προσδοκίες ὅτι ἐν τέλει ἔχει δαμαστεῖ τοῦτο τό ἀτίθασο ἄλλογο, καί ὅτι ἀπ' ἐδῶ καί ἐμπρός μπορεῖ δουλικά τό ζευγμένο νά παράγει ὠφέλιμο ἔργο μᾶλλον αὐτοαπατῶνται νά προσπαθήσουν πρωτίστως νά ἀφουγκραστοῦν τόν κρυμένο ἄνθρωπο γιατί ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ κατά πολλούς νά εἶναι ἕνα ἄχρηστο πάθος ἀλλά δέν παύει νά εἶναι ἕνα πάθος, ἕνα ἀσίγαστο πάθος πού δύναται ὅλα νά τά μεταμορφώσει ἢ ὅλα νά τά καταστρέψει.

Ἀληθινός πολιτικός, ἀληθινή πολιτική εἶναι ὅταν μέσω αὐτῶν τοῦτο τό ἀσίγαστο πάθος πού εἶναι ὁ ἄνθρωπος βρίσκει τόν δικό του δρόμο καί δέν κλείνεται, δέν παραμορφώνεται τοῦτο τό πάθος σέ παθολογία πού φθείρει καί καταστρέφει τήν πόλη ἢ τήν μεταποιεῖ σέ ἀνούσια ὑπόθεση, καθημερινῆς ἐπιβίωσης, δράμμα γιά πολλούς καί πλήξη γιά λίγους. Πρίν τό ἀνθρώπινο πάθος καθ.... ἀπό κάθε λογιῆς ἐπίδοξους σωτῆρες ἢ δημαγωγούς καί ὅποιους ἄλλους ἀνυποψίαστους τεχνοκράτες, ἠθικολόγους καί χειραγωγούς τῆς πόλης ἐκτονωθεῖ μέ τρόπους ἀπρόβλεπτους καί καταστροφικούς θά πρέπει δηλ. νά σκύψουμε μέ σεβασμό καί ἀξιοπρέπεια σέ αὐτό πού εἶναι ὁ ἄνθρωπος καί νά δουλέψουμε πάνω στήν ἀνθρώπινη οὐσία προκειμένου ἔτσι νά ἐξανθρωπιστή καί ἡ ἀνθρώπινη πόλη. Ἕνας ἄνθρωπος, ἴσως μοναδικός στό εἶδος του πού εἶναι σπάνιο παράδειγμα σεβασμοῦ τῆς ἀνθρώπινης φύσης καί οὐσίας εἶναι ὁ Φ. Ντοστογιέβσκη. Ἡ δουλειά τοῦ Ντοστογιέβσκη εἶναι μία μοναδική διείσδυση καί περιδιάβαση στό ἀνθρώπινο μυστικό τοπίο, αὐτό πού ἴσως πολύ περιορισμένα καί φτωχά μετά τόν Ντοστογιέβσκη κάποιοι θά τό περιγράψουν ὡς τόν ἀσύνειδο ἢ

ύποσυνείδητο κῶρο τοῦ ἀνθρώπου. Γιατί ἡ σύγχρονη ψυχανάλυση καί ψυχαναλυτική γνωσιολογία τοῦ ἀνθρώπου πολύ λίγο προσεγγίζει τοῦτο τό κεκρυμένο ἠφαιστειο, τοῦτο τό ἀπρόσιτο μυστικό τοπίο πού εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὁ κάθε ἄνθρωπος, στήν ὁλόπιά του. Διότι ἡ ψυχαναλυτική μεθοδολογία καί οἱ μαθητές της δέν παντρεύονται, δέν μποροῦν νά παντρευτοῦν, τόν ὅλο ἄνθρωπο, ὅσο καί ἂν θέλουν νά μιλήσουν γιά τίς ὑποσυνείδητες καί ὑποσυνείδητες λειτουργίες, ἀπωθήσεις, προβολές, ταυτίσεις, πού συχνά ὀδηγοῦν στήν παθολογία του ἀνθρώπου. Γιατί ὅταν ὁ ἄνθρωπος φτάνει σέ δικαστικές ἐσώτερες συγκρούσεις μπορεῖ νικημένος καί φοβισμένος νά προστρέξει στήν ψυχαναλυτική μεθοδολογία καί θεραπεία χάνοντας συχνά τήν εὐκαιρία μέσα ἀπό τοῦτες τίς συγκρούσεις νά ὀδηγηθεῖ στό μέγιστο ἄθλημα τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶναι ἡ συνάντηση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν ἄνθρωπο στήν καθολική του ἐκδοχή. Καί καθολική ἐκδοχή τοῦ ἀνθρώπου ἔχουμε ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νά παντρεύεται τόν ὅλο κόσμο ἀψηφῶντας τήν δική του θλίψη ἢ μοναξιά, ἀψηφῶντας τήν δική του ἀτομική ἀνάγκη γιά σωτηρία καί διψῶντας γιά τήν τοῦ ἄλλου καί τοῦ ὅλου σωτηρία.

Κάθε ψυχική σύγκρουση, κατάθλιψη, νεύρωση ἢ ψύχωση θά μποροῦσε νά ἀναχαιτισθεῖ ἂν ὁ ἄνθρωπος μάθαινε ἐγκαίρως τούτη τήν γνώση, τοῦ νά ἀναζητᾷ δηλαδή πρωτίστως τήν τοῦ ἄλλου, τοῦ ὅλου ἄλλου σωτηρία καί εὐτυχία διότι τότε αὐτομάτως ὄχι μονον θά θεράπευε τήν δική του ψυχική ἀσθένεια ἀλλά αὐτομάτως θά ἀνεκάλυπτε μία πηγή εὐτυχίας ἀτελείωτη καί ἀνυπέβλητη γιά τόν ἴδιο καί τούς ἄλλους. Καί ἂν ἰσχύει ὅτι ἡ ζωή τῆς ὅλης πόλης τῶν ἀνθρώπων πάσχει ἀντιστοίχως ἀφοῦ ἡ ψυχική ἀσθένεια τοῦ ἐπιμέρους ἀνθρώπου συμβάλλει καί σχηματικοποιεῖ τήν ψυχική ἀσθένεια τῆς ὅλης πόλης, τότε αὐτομάτως τό κατ' ἐξοχήν μάθημα πολιτικῆς σκέψης καί πράξης ἔγκειται στήν μαθητεία τῶν πολιτῶν, στήν ἀνωτέρω πολιτική-θεραπευτική καί προληπτική διαδικασία. Τήν ἄσκηση δηλαδή τῶν πολιτῶν στήν

ἀναζήτηση πρωτίστως τῆς τοῦ ἄλλου εὐτυχίας, τῶν τῶν ἄλλων καί τοῦ ὅλου ἄλλου εὐτυχία. Καί θά πεί κανεῖς, μᾶ νεαρέ μου στοχαστή πόσο ἀμαθής καί ἀνιστόρητος φαίνεσαι καί ἀποδεικνύεσαι μέ τό νά γράφεις καί νά λές αὐτά τά ἀπλοϊκά. Διότι εἶδες πουθενά νά συμβαίνει κάτι παρόμοιο, ἢ εἶδες ποτέ μέσα σπίν παγκόσμια ἱστορία τῆς ἀνθρώπινης πόλης νά μή γέινεται ἔτσι πού γέινεται; Γιατί καταναλώνεις ἀδίκως μελάνι, χαρτί καί φαϊά οὐσία, λέγοντας καί γράφοντας πράγματα ἀσύμβατα μέ τόν ἱστορικό ρεαλισμό; Μία πρώτη ἀπάντηση σέ αὐτή τήν ἄψογη καί ἔγκυρη ἀπό κάθε ἄποψη τοποθέτηση - κρίση εἶναι ὅτι ἄν δέν εἶχαν προηγηθεῖ μεγέθη καί ἀναστήματα ὅπως αὐτά ἑνός Ντοστογιέβσκη τότε ἐμεῖς οἱ νεώτεροι καί κατά πολύ μικρότεροι θά εἴμασταν ἀνυπεράσπιστοι σέ τόσο σοβαρές κα ἐπιστημονικά ἀναμφισβήτητες ἐπικρίσεις. Ὅμως πρῖν συνεχίσουμε τόν ψυχοθεραπευτικό γιά ἐμᾶς καί τήν πόλη μονόλογο θά παραθέσουμε το ὄχι καί πολύ γνωστό διήγημα τοῦ Ντοστογιέβσκη μέ τίτλο ἡ ἀπόφαση:

... Πραγματικά, μέ ποιό δικαίωμα μ' ἔφερε ἡ φύση σέ τοῦτο τόν κόσμο, σύμφωνα μέ αἰώνιους νόμους, πού τούς θέλει δικούς της; Γεννήθηκα μέ συνείδηση, καί ἔχω συνείδηση αὐτῆς τῆς φύσης. Μέ ποιό, λοιπόν, δικαίωμα, μ' ἔφερε στόν κόσμο, χωρίς τή θέλησή μου, ἐμένα πού ἔχω συνείδηση; Ἡ συνείδηση ὑποθέτει νά ὑποφέρω, ἀλλά δέ θέλω νά ὑποφέρω. Γιά ποιό λόγο νά ὑποφέρω; Ἡ φύση, μέσω τῆς συνείδησής μου, μοῦ μιλάει γιά κάποιο εἶδος ἄρμονίας μέ τό ὅλον. Μ' αὐτό τό μήνυμα ἡ ἀνθρώπινη συνείδηση δημιουργήσε θρησκείες. Ἡ φύση μοῦ λέει, ἄν καί ξέρω καλά πώς ποτέ δέ θά μπορέσω νά πάρω μέρος σέ τούτη τήν ἄρμονία τοῦ ὅλου καί ἀκόμα, ὅτι ποτέ δέ θά καταλάβω τί σημαίνει αὐτό, παρ' ὅλα αὐτά πρέπει νά ὑποταχῶ σ' αὐτό τό μήνυμα, νά σκύψω, νά δεχτῶ, νά ὑποφέρω στό ὄνομα αὐτῆς τῆς ἄρμονίας μέ τό ὅλον, νά δεχτῶ νά ζήσω. Ὅμως, ἄν

ἐπρόκειτο νά κάνω μιά ἐκλογή μέ τή συνείδησή μου, θά προτιμοῦσα φυσικά νά εἶμαι εὐτυχισμένος αὐτή τή στιγμή, τώρα πού εἶμαι στή ζωή. Δέ νοιάζομαι καθόλου ἄν αὐτό τό ὄλον καί ἡ ἄρμονία του μετά τό θάνατό μου διατηρηθεῖ κι αὐτό καί ἡ ἄρμονία του, ἢ καταστραφεῖ μαζί μέ μένα. Γιατί θά νοιαστῶ γιά τήν ὑπαρξή του, ἀφοῦ ἐγώ θά χαθῶ; Αὐτό εἶναι τό ζήτημα. Θά ἦταν καλύτερα νά εἶχα γεννηθεῖ ὅπως ὄλα τά ζῶα, δηλαδή νά ζῶ χωρίς καμμιά συνείδηση. Ἔτσι, ἡ συνείδησή μου, δέν εἶναι ἄρμονία, γιατί ἔχοντας συνείδηση εἶμαι δυστυχισμένος. Δέστε, ποιοί εἶναι εὐτυχισμένοι σ' αὐτόν τόν κόσμο, καί ποιοί δέχονται νά ζήσουν; Αὐτοί πού συγγενεύουν μέ τά ζῶα καί μοιάζουν περισσότερο μ' αὐτά ἐξαιτίας τῆς περιορισμένης ἀνάπτυξής τους καί τῆς συνείδησής τους.

Αὐτοί πρόθυμα δέχονται νά ζήσουν, ἀλλά σέ εἰδικές συνθήκες ὅπου ζοῦν, σά ζῶα, δηλαδή, νά τρῶνε, νά πίνουν, νά κοιμοῦνται, νά φτιάχνουν τίς φωλιές τους καί νά φτιάχνουν παιδιά. Το νά τρῶς, νά πίνεις καί νά κοιμᾶσαι στήν ἀνθρώπινη γλῶσσα σημαίνει νά εἶσαι πλούσιος καί νά ἀρπάξεις, καί το νά φτιάχνει κανένας τή φωλιά του, σημαίνει κατ' ἐξοχήν νά λεηλατεῖ. Θά μοῦ ἀντιτείνουν, ὅτι μπορεί κανένας νά ρυθμίσει τή ζωή του καί νά κάνει τή φωλιά του πάνω σέ λογικές βάσεις, σέ κοινωνικές ἀρχές ἐπιστημονικά ἀληθινές κι ὄχι μέ τή λεηλασία, ὅπως γινότανε μέχρι σήμερα. Ὡραία, μά θά ἤθελα νά ρωτήσω: Γιά ποιό λόγο; Γιατί θά ὀργανώσουμε τή ζωή μας καί θά κτίσουμε τή φωλιά μας σέ λογικές βάσεις, σέ κοινωνικές ἀρχές ἐπιστημονικά σωστές κι ὄχι πάνω στήν ἀρπαγή, ὅπως γίνεται μέχρι τώρα; Ἐν ὄνοματι τίνος θά ὀργανώσουμε τή ζωή μας καί θά ἀφιερῶσουμε τόσες προσπάθειες μέσα στήν κοινωνία τῶν ἀνθρώπων, μέ κανονικό, λογικό, καί σωστό μέ μιά ἠθική ἔννοια, τρόπο; Φυσικά, κανένας δέν μπορεῖ νά δώσει ἀπάντηση σέ τοῦτο τό ἐρώτημα. Τό μόνο πού θά μπορούσε κανένας ν' ἀπαντήσει, εἶναι: 'Γιά ν' ἀποκτήσουμε ἀπολαύσεις'. Μάλι-

στα, ἂν ἤμουν ἓνα λουλούδι ἢ μιά ἀγελάδα, θά κέρδιζα ἀπολαύσεις. Μέ τό νά θέτω ἀσταμάτητα αὐτά τά ἐρωτήματα στόν ἑαυτό μου, ὅπως κάνω τώρα, βλέπω ὅτι δέν μπορῶ νά εἶμαι εὐτυχισμένος, ἀκόμα καί ὅταν πρόκειται γιά τήν πιό μεγάλη καί ἄμεση εὐτυχία, ἀπό τήν ἀγάπη γιά τόν πλησίον μου καί γιά τήν ἀνθρωπότητα, ἀφοῦ ξέρω ὅτι αὔριο θά χαθῶ. Κι ἐγώ, καί ὅλη ἡ ἀγάπη κι ὁλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα θά ξαναγυρίσουμε ὅλοι στό μηδέν στό πρωταρχικό χάος καί σέ καμιά περίπτωση κάτω ἀπό τέτοιες προϋποθέσεις δέν μπορῶ νά δεχτῶ ὅτι εἶμαι εὐτυχισμένος καί δέν ἀρνοῦμαι νά δεχτῶ αὐτό ἐπειδή εἶμαι πεισματικά προσκολλημένος σέ κάποια ἀρχή, ἀλλά γιά τόν ἀπλό λόγο ὅτι δέν μπορῶ νά εἶμαι εὐτυχισμένος ἀπειλούμενος ἀπό τό μηδέν τοῦ αὔριου. Αὐτό εἶναι ἓνα αἶσθημα, ἓνα ἄμεσο αἶσθημα πού δέν μπορῶ νά κατανικήσω. Ὁραία! Ἄν ἐπρόκειτο νά πεθάνω ἐγώ καί ἡ ἀνθρωπότητα νά ζοῦσε αἰώνια, τότε ἴσως νά εὔρισκα κάποια παρηγοριά. Ὅμως ὁ πλανήτης μας δέν εἶναι αἰώνιος καί ἡ ζωή τῆς ἀνθρωπότητας εἶναι τόσο σύντομη ὅσο καί ἡ δική μου. Καί ἀνεξάρτητα ἀπό πόσο λογική, πόσο χαρούμενη, πόσο δίκαιη καί ὑγιής εἶναι ἡ ὀργάνωση τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητας πάνω στή γῆ, αὔριο ὅλα θά εἶναι μηδέν. Κι ἂν ὅλα αὐτά ἦταν ἀναγκαῖο νά γίνουν σύμφωνα μέ κάποιον παντοδύναμο, αἰώνιο καί σταθερό φυσικό νόμο, καί τότε, πιστέψτε με, ὑπάρχει στό σημεῖο αὐτό ἓνα εἶδος βαθιᾶς περιφρόνησης πρὸς τό ἀνθρώπινο εἶδος, ἡ ὁποία ἐμένα μέ προσβάλλει βαθειά καί ἐπί πλέον εἶναι ἀνυπόφορη ἐπειδή κανένας δέν εἶναι ἔνοχος...

Καί τέλος, κι ἂν ἀκόμα δεχτοῦμε ὅτι ὑπάρχει κάποια ἀλήθεια σ' αὐτή τήν ἱστορία γιά τήν τελική κατάκτηση ὀργάνωσης τῆς ζωῆς, ἐπί τῆς γῆς, καί πίστεψε κανένας στήν ἱστορία αὐτή γιά τή μελλοντική εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ σκέψη ὅτι, ἐξαιτίας κάποιου σύμφυτου νόμου, ἡ φύση θεώρησε ἀναγκαῖο νά βασανίσει τόν ἄνθρωπο χιλιάδες καί χιλιάδες χρόνια πρὶν τοῦ χαρίσει τήν εὐτυχία, τούτη ἡ σκέψη

εἶναι ἀνυπόφορα ἀποκρουστική. Κι ἂν στή σκέψη αὐτή προσθέσετε ἀκόμα, ὅτι ἡ ἴδια αὐτή φύση, ἡ ὁποία τελικά δέχτηκε τήν εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου, γιά κάποιον λόγο αὔριο, θεωρήσει ἀναγκαῖο ὅλα αὐτά νά τά ἀφανίσει, παρά τά τόσα βήματα μέ τά ὁποία ἡ ἀνθρωπότητα πλήρωσε τήν εὐτυχία της καί ἀκόμα, πρᾶγμα πού εἶναι πιά σοβαρό, χωρίς νά φροντίσει αὐτό νά τό κρύψει ἀπό τή συνείδησή μου, ὅπως τό κρύβει ἀπό ἕνα βόδι, τότε ἄθελα κάνεις μιά περίεργη καί πολύ θλιβερή σκέψη: “Μήπως ὁ ἄνθρωπος ἦλθε στή γῆ ἀπλά γιά δοκιμή, μόνο καί μόνο γιά νά διαπιστωθεῖ ἂν μπορεῖ ἕνα τέτοιο πλάσμα νά ζήσει πάνω στή γῆ; Καί τό πιά ζοφερό σημεῖο σ’ αὐτή τή σκέψη εἶναι τό γεγονός ὅτι κι ἐδῶ δέ βρίσκεται ὁ ἔνοχος, γιατί ὅλα συμβαίνουν σύμφωνα μέ τό σύμφυτο νόμο τῆς φύσης, τόν ὁποῖο δέν καταλαβαίνω καθόλου καί μέ τόν ὁποῖο ἡ συνείδησή μου εἶναι ἀδύνατο νά συμβιβαστεῖ.

Ἄρα:

Ἐπειδή στά ἐρωτήματά μου γιά τήν εὐτυχία, μοῦ δόθηκε ἡ ἀπάντηση ἀπό τή φύση, μέσω τῆς συνείδησής μου, πού δέν μπορῶ νά εἶμαι εὐτυχής παρά μόνο μέσω τῆς ἁρμονίας τοῦ ὄλου, ἕνα ὄλον τό ὁποῖο δέν μπορῶ νά συλλάβω, κι εἶναι φανερό πώς ποτέ δέ θά εἶμαι σέ θέση νά καταλάβω ...

Ἐπειδή ἡ φύση, ὄχι μόνο δέ μοῦ ἀναγνωρίζει τό δικαίωμα νά τῆς ζητήσω λογαριασμό, ἀλλά οὔτε κἀν μοῦ ἀπαντᾷ, κι αὐτό ὄχι γιατί δέ θέλει νά μοῦ ἀπαντήσῃ, ἀλλά γιατί δέν μπορεῖ νά ἀπαντήσῃ ...

Ἐπειδή ἔχω πεισθεῖ ὅτι ἡ φύση, γιά νά ἀπαντήσῃ στά ἐρωτήματά μου, ζήτησε (ἀσυνείδητα) νά ἀπαντήσω ἐγώ στόν ἑαυτό μου, καί μοῦ ἀπάντησε μέ τή δική μου συνείδηση (ἐπειδή ἐγώ τά λέω ὅλα αὐτά στόν ἑαυτό μου) ...

Ἐπειδή τέλος, κάτω ἀπ’ αὐτά τά περιστατικά ἀναλαμβάνω ταυτόχρονα καί τό ρόλο τοῦ ἐνάγοντος καί τῆς ὑπεράσπισης, καί τό ρόλο τοῦ κατηγοροῦ ἀκόμα καί τό ρόλο τοῦ δικαστοῦ κι ἐπειδή θεωρῶ αὐτή τήν κωμωδία ἀπό μέρος

τῆς φύσης ὀλότελα ἀνόνη καί το νά παίξω τούτη τήν κωμωδία ταπεινωτικά γιά τόν ἑαυτό μου ...

Διά ταῦτα, μέ τήν ἀναμφισβήτητη ἰδιότητα τοῦ ἐνάγοντος καί τῆς ὑπεράσπισης καί τοῦ κατηγόρου καί τοῦ δικαστοῦ, καταδικάζω τή φύση, ἐπειδή μέ τέτοια ἀδιάντροπη ἀδιαφορία μέ ἔφερε στόν κόσμο γιά νά ὑποφέρω. Τήν καταδικάζω νά καταστραφεῖ μαζί μου... Κι ἀφοῦ δέν μπορῶ νά καταστρέψω τή φύση, καταστρέφω ἐγώ ὁ μόνος μου τόν ἑαυτό μου, ἀηδιάζοντας νά ὑποφέρω μιὰ τυραννία γιά τήν ὁποία κανένας δέν εἶναι ὑπεύθυνος”.

Πῶς νά μιλήσεις γιά τήν πόλη ἂν ἡ πόλη δέν ζεῖ. Αὐτό εἶναι ἡ πεμπουσία τοῦ διηγήματος αὐτοῦ τοῦ Ντιστογιέβσκη ἡ Ἐπίφαση. Καί αὐτό εἶναι ἰσότιμο μέ τό, πῶς νά μιλήσεις γιά τήν πόλη χωρίς ὁ λόγος σου νά εἶναι δίχως σάρκα καί δίχως νόημα πίπτων καί σβενύμενος, ἂν δέν πάσχεις γιά τήν πόλη, ἂν δέν πάσχεις μέ ὅλη σου τήν ὑπαρξη, μέ τό σῶμα καί τήν ψυχή, μέ τό πνεῦμα καί τήν καρδιά. Γιατί ἂν ὁ ἀνθρώπινος λόγος δέν γείνεται πύρινος, ἂν ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου καί ὁ λόγος πού αὐτή παράγει δέν εἶναι ὡς πῦρ τότε ὁ ἄνθρωπος καί ὁ λόγος του ἀχρηστεύει καί ἀχρηστεύεται. Ἐάν ἡ ἀνθρώπινη καρδιά δέν πυρπολεῖται καί δέν φλέγεται χάριν τῆς πόλης καί τῶν πολιτῶν της, τότε ἄχρηστο εἶναι κάθε ἀνθρώπινο πάθος, κάθε ἀνθρώπινη ἐπιθυμία, κάθε ἀνθρώπινη πράξη. Ἡ πόλις εἶναι ἡ περιοχή ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἀνδρουῖται, ὁ τόπος ὅπου ὁ ἄνθρωπος καθίσταται ἀπό ἀπλό βιολογικό εἶδος ἀνθρώπινο ὄν καί ἀνθρώπινη οὐσία. Ἡ πόλις εἶναι ἡ περιοχή τοῦ ἀνθρώπου καί ὁ ἄνθρωπος ἡ περιοχή τῆς πόλης, ἀκόμη δέ καλύτερα ἡ πόλις εἶναι ἡ περιοχή τοῦ ὅλου ἀνθρώπου καί ὁ ἄνθρωπος ἡ περιοχή τῆς ὅλης πόλης. Αὐτό τό καταλάβαιναν καλά οἱ ἀρχαῖοι ἄνθρωποι καί οἱ ἀρχαῖοι λαοί, τό κατανοοῦσαν καί τό κατεῖχαν πολύ καλύτερα καί πολύ περισσότερο ἀπό τόν νέο καί σύγχρονο ἄνθρωπο τόν ἀντικειμενοποιημένο, τόν

βιολογικοποιημένο, τόν αποπνευματοποιημένο και αποσαρκωμένο, τόν σμικρυνμένο και τόν υποβαθμισμένο άνθρωπο τῶν μαζουπόλεων. Ἡ πόλις σου, ἂν ἔχεις πόλη σοῦ μαθαίνει νά πάσχεις γιά κάθε πόλη δική σου ἢ ξένη τωρινή, μελλούμενη ἢ ξεχασμένη πόλη, δηλαδή νά πάσχεις γιά τήν ὅλη πόλη. Ἡ πόλη σου, ἂν ἔχεις πόλη, σοῦ μαθαίνει νά ἐρωτεύεσαι καί νά πάσχεις γιά τά ἀνθρώπινα ὄντα, νά ἐρωτεύεσαι καί νά πάσχεις γιά τόν ἐπί μέρους καί τόν ὅλο ἄνθρωπο, τόν χθεσινό, τόν τωρινό καί τόν μελούμενο. Ἐάν ἔχεις πόλη ξεκινᾷς νά ἐρωτεύεσαι καί νά πάσχεις γιά τόν ἕνα συγκεκριμένο ἄνθρωπο, ἄνδρα ἢ γυναίκα, καί ἀπό ἐκεῖ πᾶς στόν ὅλο Ἐρωτα τοῦ ὅλου ἀνθρώπου καί τῆς ὅλης πόλης, τοῦ ὅλου κόσμου.

Καί γιά νά γράψεις τοῦτο τό διήγημα, ἡ ἀπόφαση, θά πρέπει νά ὑπόκειται σέ ἕνα διαρκές καί ἀσυναγώνιστο πάθος τό πάθος τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς πόλης... *πραγματικά, μέ ποιό δικαίωμα μέ ἔφερε ἡ φύση σέ τοῦτο τόν κόσμο, σύμφωνα μέ αἰώνιους νόμους, πού τούς θέλει δικούς της... μέ ποιό λοιπόν δικαίωμα μέ ἔφερε στόν κόσμο, χωρίς τήν θέλησή μου...*

Γιά νά ρωτήσεις αὐτό τό πρᾶγμα πρέπει ὄντως νά φλέγεσαι ἀπό Ἐρωτα καί πάθος ἀβάστακτο γιά τήν πόλη καί τόν ἄνθρωπο, γιά τήν Ἐλευθερία καί τόν λόγο τῆς πόλης καί τοῦ ἀνθρώπου. Γιατί ἀλήθεια νά ρωτήσεις κάτι τέτοιο χωρίς νά διακατέχεσαι ἀπό ἀβάστακτο καί ἀφόρητο πάθος... *Θά ἦταν καλύτερα νά εἶχα γεννηθεῖ ὅπως ὅλα τά ζῶα... χωρίς καμιά συνείδηση... γιατί ἔχοντας συνείδηση εἶμαι δυστυχισμένος, ἀφοῦ ἡ συνείδηση εἰσάγει μία δυσαρμονία σέ ὅλα τά ἐπίπεδα. Μά γιατί ἡ συνείδηση καί ἡ αὐτοσυνείδηση γείνεται αἰτία δυστυχίας σέ αὐτόν πού τήν ἔχει; Ἡ πρώτη καί εὐκόλη ἀπάντηση θά ἦταν πώς ἔχοντας συνείδηση γνωρίζω πώς κάποια στιγμή θά πεθάνω, θά ἀφανισθῶ, θά πέσω στό μηδέν, στό μή ὄν καί στήν ἀνυπαρξία, καί ὅπως ὅλα τά ζωντανά δέν θέλω νά πεθάνω, δέν θέλω νά καθῶ καί νά μὴν ὑπάρχω δέν θέλω νά μὴν βλέπω τόν ἥλιο καί τό φῶς, τήν*

πόλη, τὰ πρόσωπα καί τὰ πράγματα. Θέλω νά ὑπάρχω γιατί θέλω νά εἶμαι ἐν ζωῇ μέσα στήν πόλη, θέλω νά εἶμαι μέ ὄλους καί μέ ὄλα, θέλω νά τά βλέπω ὄλα νά τά συναντῶ καί νά τά ζω ὄλα. Καί ὅμως ἀφοῦ τά θέλω ὄλα αὐτά μέ πάθος καί ἐπιθυμία ἀτελείωτη καί ἀνίκητη, ἀφοῦ μέχρι τήν ὕστατη μου ἀναπνοή δέν μπορῶ νά μὴν ζητῶ μέ κάθε τρόπο νά μείνω στή ζωή ὅμως ἡ φύση καί οἱ νόμοι τῆς μέ καταδίκασαν καί δέν μπορῶ νά ἀποφύγω τήν ἀπόσυρσή μου. Καί ὅμως ἡ φύση μέ τήν δική τῆς νομοτέλεια μέ τούς δικούς τῆς νόμους ἀφοῦ μέ κατασκεύασε μέ συνείδηση καί αὐτοσυνείδηση ὥστε νά μπορῶ νά γνωρίζω τί συμβαίνει σέ μένα καί στόν κόσμο, ἀφοῦ μοῦ ἔκρυσε στά τριςβαθα τοῦ εἶναι μου τό ἀνυπέρβλητο πάθος τῆς ζωῆς, τήν ἄσβεστη δίψα τῆς ὑπαρξης, ἀφοῦ μοῦ ἔκρυσε στό ἀπύθμενο βάθος μου τό μῖσος πρός τήν ἀνυπαρξία καί τό σκότος τοῦ κενοῦ χώρου, κατόπιν τελείως ξεδιάντροπα ἡ ἴδια ἡ φύση μέ τούς ἴδιους νόμους καί τίς ἴδιες νομοτέλειές του μέ δημιούργησε μέ συνείδηση καί μέ ἀποσύρει ἀπό τήν ὑπαρξη. Καί δέν μοῦ κρύβει κἄν τήν πρόθεσή τῆς νά μέ ἀποσύρει. Καί μέ ἀποσύρει ἀπό τό εἶναι καί τήν ὑπαρξη πότε; Ἀφοῦ πρῶτα μέ ντροπιᾶσει μέ τά γεράματά τῆς ἀφοῦ πρῶτα καταστρέψει τήν πρώτη ἐκείνη ἰκμάδα καί δύναμη ζωῆς ἀφοῦ μηδενίσει τήν πρώτη ἐκείνη φανέρωση ὁμορφιάς ἀσυναγώνιστης. Μέ ἀποσύρει ἡ φύση ἀφοῦ πρῶτα μέ φθείρει σέ ὄλα τά ἐπίπεδα καί μέ μετατρέψει συχνά σέ παίγνιο ἄθλιο καί τραγικό τῆς ἀσθένειας, τῆς κακίας καί τῆς ψυχρότητας ἢ τῆς ἀδιαφορίας πού μοῦ συνθλίβουν κάθε ἀπομεινάρι τοῦ εἶναι μου καί τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρεπείας μου. Μέ ἀποσύρει ἡ φύση ἄκαρδα χωρίς νά καταδέχεται νά ἀκούσει τίς μυστικές κραυγές μου γιά ὑπαρξη καί ζωή, χωρίς νά καταδέχεται νά σκύψει καί νά συμεριστεῖ τό ὕστατό μου κλάμα γιά βοήθεια.

Νά λοιπόν ἡ μεγάλη ἀντίφαση τῆς φύσης μέ τόν ἑαυτό τῆς, ἰδού ἡ μέγιστη δυσαρμονία πού εἰσάγει ἡ συνείδηση πού μοῦ χάρισε ἡ ἴδια ἡ φύση σην κατά τά ἄλλα ἄρμονικό-

τατη φυσική νομοτέλει καί τήν φύση μέ τούς σιδηρούς καί ἀλύγιστους φυσικούς της νόμους. Νά τό δυσθεώρητο βάραθρο στό όποίο μέ κατακρημνίζει ἡ γηραιά αὐτή κυρία μέ τούς ἀνυπέρβλητους, ἀνίκητους καί ἀνίκανους ἢ ἀδιάφορους νά μέ ἀκούσουν φυσικούς της νόμους. Ἰδού ὁ ἀκανής καί ἀτελείωτος κρημνός στόν όποίο ἀναγκάζομαι καί βιάζομαι νά ριφθῶ, ὁ κρημνός καί τό βάραθρο τῆς ἀνυπαρξίας. Καί πίπτω, πίπτω διαρκῶς ὠθούμενος ἄσπλαχνα καί ἀνελέητα ἀπό τά ψυχρά καί ἀδάμαστα χέρια τῶν φυσικῶν νόμων. Νόμων τυφλῶν καί ἀναγκαίων νόμων κουφῶν καί ἄκαρδων.

... Δέστε, ποιοί εἶναι εὐτυχισμένοι καί ποιοί δέχονται νά ζήσουν; Αὐτοί πού συγγενεύουν μέ τά ζῶα... αὐτοί πού πρόθυμα δέχονται νά πίνουν νά κοιμοῦνται νά φτιάχνουν τίς φωλιές των... πράγμα πού σημαίνει ὅτι το νά τρώς νά πίνεις νά κοιμᾶσαι... στήν ἀνθρώπινη γλῶσσα συνεπάγεται νά εἶσαι πλούσιος, νά ἄρπάζεις, νά λεηλατεῖς... νά φονεύεις, νά βασανίζεις, νά πληγώνεις κλπ. κλπ...

Ἄς μή γελοιομάστε, ἐδῶ ὁ πολὺς Ντοστογιέβσκη εἶναι σαφής, καί δέν μποροῦμε νά κρυφτοῦμε οὔτε ἀπό τούς ἑαυτούς μας οὔτε ἀπό τούς ἄλλους. Ἀκόμη καί ἂν δέν ἔκλεψες ὁρατά, ὅταν ἔχεις περίσυμα καί δέν δίνεις εἶσαι κλέπτης, ἢ ἀκόμη χειρότερα, ἄσχετα ἂν μπορεῖς νά βοηθήσεις ὑλικά ἢ ὄχι, ὅταν δέν πάσχεις στό κέντρο τῆς καρδιάς σου μέ ὅσους πάσχουν, ὅταν δέν πονᾶς μέσα σου μέ τόν πόνο τῶν ἄλλων, ὅταν δέν μπορεῖς νά ἀφουγκραστής τήν κραυγή ὀδύνης γύρω σου καί μένεις ἀμέριμνος καί πορεύεσαι, ἀνίκανος ὢν νά δεῖς καί νά ἀκούσεις τό φανερό ἢ ἀφανές κλάμμα γύρω σου, καί μέσα σέ κάθε πλάσμα, τότε εἶσαι καί εἶμαι ὄχι μόνο ἄρπαγας, ὄχι μόνο κλέπτης, ὄχι μόνο βιαστής ἢ βασανιστής ἀλλά ὅτι χειρότερο ἀπό αὐτά μπορεῖς καί μπορῶ νά φανταστοῦμε.

Καί μετά ἀπό αὐτή τήν ἐπισήμανση ἔρχεται ὁ Ντοστογιέβσκη στό πολύ καυτό θέμα τῆς ἰδεολογίας ἢ τῆς θρησκείας καί ἐν γενεῖ τῆς ἀλλαζονικῆς πίστες τοῦ ἀνθρώπου ὅτι εἶναι ἰκανός νά ἀλλάξει τά πράγματα καί τόν κόσμο, ὅτι

μπορεῖ νά δικαιώσῃ μέ τίς σκέψεις καί τίς πράξεις του, τούς φυσικούς ἢ ὁποίους ἄλλους νόμους, ἠθικούς, θρησκευτικούς, μεταφυσικούς, ψυχολογικούς κλπ. Ὅτι μπορεῖ δηλαδή νά ἄρῃ τή δυσαρμονία πού εἰσάγει ἡ ἀνθρώπινη συνείδηση μέσα σπὴν παγκόσμια φυσική τάξη. Καί πόσοι ἄραγε ἐπίδοξοι ὑποστηρικτές καί σωτῆρες τῆς φυσικῆς, ἠθικῆς, θρησκευτικῆς, μεταφυσικῆς, κομματικῆς καί ὁποιας ἄλλης τάξης δέν παρήλλασαν ἀπλῶς, ἀλλά αἱματοβάψαν τὴν ἱστορία, αὐτοανακηρυσσόμενοι κριτές καί ὑπερασπιστές τῆς παγκόσμιας νομιμότητος τῆς ἱστορίας ἢ τοῦ ἀνθρώπου. Γιατί ὅταν θέλεις νά ἀλλάξεις τὸν κόσμον καί τὴν πόλιν χωρὶς νά τὰ ἀγαπᾷς καί νά πάσχεις γιὰ ὅλα, τότε ἀναγκαστικά θά γίνεις ἐξολοθρευτὴς ὄλων ἔστω καί ἐν ὀνόματι τῆς πιό εὐγενικῆς ἰδεολογίας, τότε ἀργά ἢ γρήγορα θά γίνεις σκληρόκαρδος καί αἱματοδιψής, ψυχρὸς καί ἀνελέπτος. Γιατί ἂν δέν θέλεις καί ἂν δέν σοῦ δόθηκε, ἀπὸ ἀγάπη καί μόνο ἀπὸ ἀγάπη καί ἔρωτα ἀτελείωτο γιὰ τὴν πόλιν καί τὸν ἄνθρωπον νά θές νά ἀλλάξης τὴν πόλιν καί τὸν κόσμον, τότε ὅλες σου οἱ ἀλήθειες, ὅλες σου οἱ θρησκείες, ὅλες σου οἱ ἠθικές,, ὅλες σου οἱ ἰδεολογίες εἶναι ἀσύνειδο ἢ συνειδητὸ φέμα καί ἀσύνειδη ἢ συνειδητὴ ὑποκρισία.

... Θά μοῦ ἀντιτείνουν, ὅτι μπορεῖ κανεὶς νά ρυθμίσει τὴν ζωὴ του, πάνω σέ λογικὲς βάσεις, σέ κοινωνικὲς ἀρχές ἐπισημονικὰ ἀληθινὲς καί ὄχι μέ τὴν λεηλασία, ὅπως γινότανε μέχρι σήμερα... Ἐν ὀνόματι ὅμως τίνος θά ἀφιερῶσουμε τόσες προσπάθειες γιὰ νά ὀργανώσουμε τὴν ζωὴ μας, μέ κανονικό, λογικό, καί σωστό μέ μία ἠθικὴ ἔννοια τρόπο; Φυσικά κανένας δέν μπορεῖ νά δώσει ἀπάντηση σέ τοῦτο τὸ ἐρώτημα.

Καί τὸ ἐρώτημα τοῦτο τοῦ Ντοστογιέβσκη καθίσταται καίριο πρὸς ὅλους τούς ἐπίδοξους σωτῆρες τοῦ κόσμου καί τῆς πόλης πού πράττουν ἐν ὀνόματι κάποιου φυσικοῦ ἢ ὑπερφυσικοῦ νόμου καί ὄχι ἐν ὀνόματι τῆς ἀγάπης.

Διότι ἡ μόνη δυνατὴ ἀπάντηση πού θά μπορούσε κανεὶς

νά δώση στό ἐρώτημα τοῦτο στά πλαίσια τῆς φυσικῆς νομοτέλειας εἶναι... *Γιά νά ἀποκτήσουμε ἀπολαύσεις.*

Ἄλλά το νά ἀφιερῶσει κανεῖς ὄλο του τόν ἑαυτό καί ὄλη του τήν ζωή σέ ἱερούς ἀγῶνες μέ θυσίες ἀνυπολόγιστες, το νά θυσιάσει κανεῖς ὄλη του τήν ὕπαρξη σέ οἰασθῆποι μορφῆς ἱερές ἐπαναστάσεις μόνο καί μόνο γιά νά ἀποκτήσουν οἱ ἄνθρωποι φυσικές σωματικές, ψυχικές, αἰσθητικές, μεταφυσικές ἢ ὅποιας ἄλλης μορφῆς ἀπολαύσεις αὐτό γιά τόν Ντοστογιέφσκη φαντάζει κάτι τό κωμικό ἢ τραγικά ἀστεῖο, δεδομένου ὅτι... *ἀνεξάρτητα πόσο λογική, πόσο χαρούμενη πόσο δίκαιη καί ὑγιής εἶναι ἡ ὀργάνωση τῆς ζωῆς, τῆς ἀνθρωπότητας πάνω στή γῆ, αὔριο θά εἶναι ὄλα μηδέν...* Καί νά ἀκριβέ μου φίλε σύντροφε, συναγωνιστή, συνάδελφε καί ὅποιε ἄλλε, μετά τόν μεγάλο κύκλο καταλήξαμε ἐπωδύνως στό μηδέν, στό ψυχρό καί ἀνυπόστατο τίποτα, τό ἄδειο, στήν σκοτεινή καί ἀδυσώπητη ἀπουσία ὄλων, στόν ἀνίκητο ἄγλυκο καί παγερό ἄδη. Ποῦ ἀκριβέ μου βρίσκονται τώρα κα τί ἔγιναν ὅσα θελήσαμε, ὅσα γευθήκαμε, ὅσα χαρήκαμε, ὅσα ποθήσαμε, ὅσα ἀγαπήσαμε καί ὅσα ὄνειρευτήκαμε... *Καί ἐγώ καί ὄλη ἡ ἀγάπη ἡ ὀλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα θά ξαναγυρίσουμε ὄλοι στό μηδέν, στό πρωταρχικό χάος, καί σέ καμιά περίπτωση κάτω ἀπό τέτοιες προϋποθέσεις δέν μπορῶ νά δεχτῶ ὅτι εἶμαι εὐτυχισμένος... ἀπειλούμενος ἀπό τό μηδέν τοῦ αὔριο.*

Τούτη εἶναι μία πρώτη ἀπόφαση καί ἐπανάσταση τό νά μήν δεχτῶ μέ τίποτε νά εἶμαι εὐτυχισμένος ἀπειλούμενος ἀπό τό μηδέν τοῦ αὔριο, τό μηδέν τό δικό μου, τό δικό σου, τό δικό τους... Τούτη εἶναι μία πρώτη καί θεμελιώδης ἀπόφαση τό νά μήν δεχτῶ νά ἀνταλλάξω τήν δική μου, τήν δική του τήν δική των ὕπαρξη καί ζωή καί ἐπομένως τήν ἐλευθερία τοῦ ἑνός καί ὄλων μέ τήν οἰαδήποτε φυσική ἢ τοῦ ἑνός καί ὄλων μέ τήν οἰαδήποτε φυσική ἢ μεταφυσική εὐτυχία. Διότι ἂν οἱ κοινωνικές ἢ ὅποιες ἄλλες ἰδεολογίες, σοῦ ζητοῦν νά ἀνταλλάξεις τήν ζωή σου, τό σῶμα, τήν ψυχή καί τήν ἐλευ-

θερία τῶν ἄλλων μέ τήν ἐνθαδική σου εὐτυχία στόν κῶρο καί στό χρόνο, ἀντίστοιχα οἱ ποικίλες θρησκείες καί μεταφυσικές σου ζητοῦν μέ τόν ἴδιο τρόπο νά ἀνταλλάξεις πάλι τήν ζωή σου, τό σῶμα σου καί τήν ψυχή σου μέ τήν μελούμενη μεταφυσική εὐτυχία. Γιατί ἡ ἀπειλή τοῦ μηδενός δέν εἶναι μόνο ἡ πρώτη ἀπειλή ἀπώλειας τοῦ σώματος ἢ τῆς ψυχῆς, εὐρύτερα καί πολύ χειρότερα εἶναι τό μηδέν τῆς ζωῆς χωρίς ἐλευθερία, εἴτε ἐδῶ εἴτε ἐκεῖ. Τό ἄορατο καί ἀμείλικτο μηδέν τῆς δουλείας τοῦ νόμου καί τῆς ἀνάγκης εἶναι ἀπείρως τραγικώτερο ἀπό τόν ὀρατό μηδενισμό τῆς ὑπαρξης τοῦ σώματος ἢ τῆς ψυχῆς. Μή ἀντέχοντας οἱ ἄνθρωποι τοῦτο τό δράμα τοῦ ἀκατάσχετου καί τοῦ ἀμείλικτου μηδενισμοῦ τῆς ὑπαρξης, ὁ πνιγμένος ἀπό τά μαλλιά του πιάνεται, παρηγορήθηκαν μέ μία μεταθανάτια εὐτυχία καί ὑπαρξη, μία ἐπιβίωση ἔστω τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ τό σῶμα μέ τίποτα δέν μπορεῖ νά σωθεῖ. Ἄν τούτη ἡ ὀρατή ὁμορφιά, τοῦτο τό κάλλος τό αἰσθητό τοῦ βλέμματος, τοῦ σώματος καί τοῦ προσώπου, τοῦτος ὁ ὀρατός καί ἀσυναγώνιστος κόσμος φθείρεται καί χάνεται, τουλάχιστο νά σωθεῖ ἡ ψυχή του, ἄς σωθεῖ τό ἀφανές καί ἄορατο κάλλος. Ἄν ἡ ὀρατή εὐτυχία εἶναι ὄνειρο ἄπιστο καί χίμαιρα ἢ λυκόφως πού σύντομα θά καταποθεῖ ὑπό τῆς νυκτός, τουλάχιστον ἄς περιοριστοῦμε καί ἄς παρηγορηθοῦμε μέ τήν μελούμενη καί ἐπερχόμενη εὐτυχία τῶν ψυχῶν καί τῶν πνευμάτων. Ὡ εὐγενική παρηγοριά τοῦ αὔριο πλήν ὅμως ἄσαρκη, ἀσώματη, μισημένη. Ἡ ἐπίγεια εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου ἄπιστο ὄνειρο, ἡ μελούμενη εὐτυχία ἄσαρκη καί ἀνυπόστατη, ὧ τραγωδία ἀμείλικτη. Καί ὅλα αὐτά συμβαίνουν σύμφωνα μέ μία φυσική νομοτέλεια πού κανέναν δέν ρωτά καί κανέναν δέν λογαριάζει. Δημιουργεῖ κόσμους, ἀνθρώπους συνειδήσεις καί συγχρόνως ὅλα τά ἀψηφᾷ, τά ἀφανίζει τά ἀναιρεῖ. Ὡ νόμῳ ἀπειλίκετε πού διαρκῶς καρφώνεις τόν νοσταλγοῦντα τήν ἐλευθερία τοῦ Προμηθέα ἄνθρωπο στά Καυκάσια ὄρη τοῦ πόνου καί τῶν βασάνων. Ἀκόμη καί οἱ θρησκείες δέν μπόρεσαν νά ἀποφύγουν τοῦτο τό

δράμα τῆς ἀμείλικτης καί ἀγλύκαντης φυσικῆς ἢ μεταφυσικῆς νομοτέλειας. Ἄκόμα καί ὁ Θεός δέν μπορεῖ νά ξεφύγη τῆς ἀνάγκης καί τοῦ νόμου, ἀκόμη καί ὁ Θεός εἶναι ὑποχρεωμένος, ἀναγκασμένος νά τιμωρεῖ τούς κακούς καί νά ἀνταμοίβῃ τούς καλούς. Ὡ νομοτέλεια ἀνίκητη, ὧ νόμο καί ἀνάγκη ἀμείλικτη. Ὡ νόμο ἀμετάκλητε πού θέλεις ὅλα νά τά κατέχεις καί νά τά ἐξουσιάζεις, πού τόποτα καί σέ κανένα δέν χαρίζεις καί δέν χαρίζεσαι. Ὡ νόμο ἀγλύκατε καί ἀπρόσωπε, τυφλέ καί κουφέ, νόμο φύση, νόμο θεέ, νόμο ἔνστικτο, νόμο κόμα, νόμο ἐπιστήμη, νόμο ἡδονή, νόμο ἄνδρα, νόμο γυναίκα, νόμο ἀγορά, νόμο κέρδος, νόμο πάνισχε καί ἀναπόφευκτη. Ὡ πόλη μου καί χαρά μου, πόλη μου ἔρωτά μου φυλακισμένη στόν νόμο καί στήν ἀνάγκη, ὧ σώματα, πρόσωπα καί βλέμματά μου ἀφανισμένα καί χαμένα, πῶς νά σᾶς βρῶ καί νά σᾶς ἀγγίξω, νά σᾶς χωρῶ καί νά σᾶς ψηλαφίσω, ὧ ἔρωτές μου ἀφανεῖς, ξεχασμένοι, ἄπιαστοι καί μηδενισμένοι στήν ἀνίκητη σφοδρή φορά τοῦ νόμου καί τοῦ χρόνου.

... *Μέ το νά θέτω ἀσταμάτητα αὐτά τά ἐρωτήματα στόν ἑαυτό μου, βλέπω ὅτι δέν μπορῶ νά εἶμαι εὐτυχισμένος, ἀκόμα καί ὅταν πρόκειται γιά τήν πιό μεγάλη καί ἄμεση εὐτυχία, ἀπό τήν ἀγάπη γιά τόν πλησίον μου καί γιά τήν ἀνθρωπότητα, ἀφοῦ ξέρω πῶς αὔριο θά καθῶ, ... ἀφοῦ αὔριο ἐγώ καί ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα θά ξαναγυρίσουμε ὅλοι στό μηδέν στό πρωταρχικό χάος... δέν μπορῶ νά εἶμαι εὐτυχισμένος ἀπειλούμενος ἀπό τό μηδέν τοῦ αὔριο. Αὐτό εἶναι ἕνα αἶσθημα ἕνα ἄμεσο αἶσθημα πού δέν μπορῶ νά κατανικήσω.*

Καί δέν εἶναι ὁ Ντοστογιέβσκη νάρκισσος ἢ ἀτομιστής γιά νά ἐρμηνεύσουμε ἔτσι ἀπλά καί ἀβασάνιστα τήν προφητική ἔνστασή του γιά τόν ἐφηνουχασμένο ἄνθρωπο ὅλων τῶν αἰώνων, τῶν προηγουμένων καί τῶν ἐπομένων. Ὁ μηδενισμός τοῦ Ντοστογιέβσκη δέν εἶναι ἕνας νεκρικός ἀλλά ἕνας ζωοποιός μηδενισμός. Ἀντίθετα εἶναι ἕνας μηδενισμός πού μπορεῖ νά ζωογονήσει τόν ἐφηνουχασμένο καί νεκροποιημένο ἄνθρωπο, ἕνας μηδενισμός πού μπορεῖ νά ἀφυπνίσει τήν

ώραία κοιμωμένη τήν πόλη τῶν ἐρώτων μας καί τῶν καυμῶν μας. Ὁ Ντοστογιέβσκηκός μηδενισμός εἶναι ἕνας μηδενισμός πού μπορεί νά γονιμοποιήσει τήν ζωή τῆς πόλης. Ἡ σκέψη τοῦ Ντοστογιέβσκη εἶναι μία ἄκρως ἐπαναστατική σκέψη πού θά προλάβει ἀλλά καί φιλόνητρα θά ξεπεράσει διορθώνοντας ὅλα τά κινήματα ἀμφισβήτησης τοῦ εἰκοστοῦ ἀλλά καί ὄλων τῶν αἰῶνων. Ὁ ἐπαναστατημένος ἄνθρωπος ἐδῶ στόν Ντοστογιέβσκη φτάνει στά ὄριά του καί σώζει τήν ἐπανάσταση τοῦ ἀνθρώπου ὑπέρ τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ἡ πραγματικώτερη ἐμπειρία τῆς ἱστορίας ὁ ἀναπόφευκτος βαθμιαῖος μετασχηματισμός σέ ἀντιανθρώπινο, αὐταρχικό, κατασταλτικό καί καταπιεστικό μηχανισμό κάθε ἐπανάστασης ὑπέρ τοῦ ἀνθρώπου ἐρήμη τοῦ ἀνθρώπου.

Χωρίς νά περάσουμε ἀπό τό σχολεῖο καί τό μάθημα τοῦ Ντοστογιέβσκη κάθε ἀγνότητα ἐπαναστατική σύντομα θά νικηθῆ καί θά καταλήξει σέ πορνεία μέ τήν ἱστορία. Γιά νά μή πούμε πώς χωρίς τήν προληπτική ψυχαναλυτική σπουδή καί ὑπόδειξη πού πραγματοποιεῖ ὁ Ντοστογιέβσκη στά κατάβαθα τοῦ ἀνθρώπινου ὑποσυνειδήτου δέν μπορούμε νά ἀπεγκλωβισθοῦμε ἀπό τήν παγίδευση κάθε ἀληθινῆς καί οὐσιαστικῆς ἐπανάστασης στήν διαστροφή τῆς ἀπωθημένης καί ἀσύνειδης ἀνάγκης γιά ἀτομική ψυχολογική αὐτοβεβαίωση ἐρήμη τῆς ζωῆς τῆς πόλης καί τοῦ κόσμου. Καί δέν ἐννοοῦμε γιά τήν ἐπαναστατική πράξη τῆς πόλης πού σώζει τήν πόλη καί πού ἀπό ἀνάγκη χρησιμοποιεῖ τήν ἐλεγχόμενη βία, ἀλλά δέν ταυτίζεται ποτέ μέ τήν βία. Ἀντίθετα μιλάμε γιά τήν “ἐπανάσταση” πού θεωρεῖ ὅτι σώζει τήν πόλη φονεύοντας καί ἐξορίζοντας τούς κακούς, ἀγνοῶντας πώς ὁ μέν κακός ὡς ἀτομικό ὄν εἶναι διακριτός ὅμως ἡ κακία τοῦ κακοῦ δέν εἶναι χωριστή ἀπό τούς “καλούς”, ἀφοῦ ὅλοι ἀνεξαιρέτως μετέχουμε τῆς κακίας, ὅσο καί τό ἀγνοοῦμε, ὅσο καί ἂν τό ἀπωθοῦμε. Τό νά διώκουμε τούς κακούς, τούς τρομοκράτες, τούς ἀμαρτωλούς καί ὅποιους ἄλλους ἐν ὄνοματι τῆς πόλης, χωρίς νά δίνουμε ἀγάπη, φάρμακο, καί τρο-

φή χωρίς νά δίνουμε ἔλεος καί συγχώρεση σέ καλούς ἢ κακούς καί ὅπου αὐτά λείπουν τότε οὐσιαστικά φθείρουμε τήν πόλη, φθείρουμε τόν κόσμο καί τόν ἄνθρωπο καί στήν φθορά τῆς πόλης καταλήγει ὅποια ἐπαναστατική πράξη δέν ἔλεεῖ τόν κακό καί δέν ἀναμμετριέται μέ τήν ἐμπειρία πού εἰσάγει ὁ Ντοστογιέβσκι.

... Ὡραία ἂν ἐρόκειτο νά πεθάνω ἐγώ καί ἡ ἀνθρωπότητα νά ζοῦσε αἰώνια, τότε ἴσως νά εὔρισκα κάποια παρηγοριά. Ὅμως ὁ πλανήτης μας δέν εἶναι αἰώνιος... καί ἡ ζωή τῆς ἀνθρωπότητας εἶναι τόσο σύντομη ὅσο καί ἡ δική μου. Καί ἀνεξάρτητα ἀπό πόσο λογική, πόσο χαρούμενη, πόσο δίκαιη καί ὑγιής εἶναι ἡ ὀργάνωση τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητα πάνω στήν γῆ αὔριο ὅλα θά εἶναι μηδέν.

Ναί ἐδῶ εἶναι τό σημεῖο περάσματος καί διαφυγῆς. Ἐδῶ ὁ ἀνθρώπινος μηδενισμός, ἡ ἀνθρώπινη ἔνσταση καί ἀμφισβήτηση καθίστανται ἀπό ἀπλό αἶσθημα μία ἀκραία ἀντίσταση καί ἕνας ἐξίσου ἀσυναγώνιστος ἀντίπαλος πρὸς τόν μηδενισμό τῆς ἄστοργῆς καί ἀνελέτης φυσικῆς, μεταφυσικῆς, ὑπερφυσικῆς καί ὅποιας ἄλλης νομοτέλειας. Ἐδῶ ἀνδρώνεται ὁ ἀνίκητος ἀντίπαλος τοῦ ἀπρόσωπου καί ἀνυπέρβλητου νόμου φυσικοῦ ἢ μεταφυσικοῦ. Ἐννοοῦμε τό πάθος τοῦ ἀνθρώπου ὑπέρ τοῦ ἄλλου καί τοῦ ὅλου ἄλλου μηδενίζοντας κάθε ἀνάγκη ἢ ἐνδιαφέρον γιά τό αὐτόνομο ἀτομικό ἐγώ. Ναί εἶναι δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νά νικήσῃ τά δεσμά τοῦ ἀνελέπτου νόμου. Εἶναι δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νά καταστή ἀπό δοῦλος ἐλεύθερος εἶναι δυνατόν νά νικήσῃ τόν ἀφιλόξενο δεσμοδότη Ἐδῆ Καύκασο καί τά ἀδυσώπητα ὄρνεά του καί νά δικαιώσῃ τήν ἀρχαία πείνα καί δίψα τοῦ Προμηθέα ἀνθρώπου. Ναί εἶναι δυνατόν νά λειτουργήσῃ ὁ ἄνθρωπος καί ὁ κόσμος χωρίς τόν μηδενίζοντα νόμο. Ἄρκεῖ ὁ ἄνθρωπος νά σταθεῖ σέ τοῦτο τό σημεῖο ἐκτίναξης καί ἀπελευθέρωσης τοῦ ὅλου κόσμου, τῆς ὅλης πόλης καί τοῦ ὅλου ἀνθρώπου. *Τοῦτο το ἂν ἐπρόκειτο ἐγώ νά πεθάνω κα νά ζοῦσε ἡ ἀνθρωπότητα δέν εἶναι ἄλλο ἀπό τήν ἀρχή*

τῆς ἀνίκητης ἐλευθερίας καί ὑπέρβασης κάθε νόμου καί κάθε νομοτέλειας. Γιατί ἂν δεχθεῖς νά πεθάνεις ἐσύ γιά νά ζήση ἡ ἀνθρωπότητα τότε ὁ τρομακτικός καί μηδενιστικός φυσικός νόμος αὐτομάτως μεταμορφώνεται σέ ἀπειροδιάστατη ἐλευθερία. Ἄν ἀποφασίσεις νά ἀποσυρθῆς καί νά πεθάνεις ἐσύ γιά νά ζήση ἡ πόλη, ὁ κόσμος καί ὀλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα τότε τό τοπίο τοῦ μηδενός καί τῆς ἀπουσίας καθίσταται πόλις ζώσα καί ἀγορά σφρίζουσα ζωῆς ἀνίκητης, διότι τότε ἀνάγουν καί λειτουργοῦν οἱ κρυμμένες καί ἀφανεῖς ἄπειρες διασπάσεις τοῦ χώρου καί τοῦ χρόνου... Ἐάν ἔχετε πίστη ὡς κόκο σινάπεως... Ὁ νόμος πεθαίνει καί γενιέται ἡ ἐλευθερία ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀποφασίσει νά πεθάνει ὑπέρ τῆς πόλης καί ὑπέρ τοῦ ἀνθρώπου ὑπέρ ὅλου τοῦ ἀνθρώπου. Ἐδῶ σέ τοῦτο τό σημεῖο πού μᾶς ὑποδεικνύει ὁ Ντοστογιέβσκη ἂν ἀποφασίσεις νά ἔρθεις τότε ἀρχίζεις νά θρηνεῖς γιά τήν ὀρφάνεια καί τήν θλίψη τοῦ κόσμου καί ξεχνᾷς τά δικά σου μικρά ἢ μεγάλα βᾶσανα. Ἐδῶ σοῦ φανερόνεται ἡ ἀδυσώπητη κοσμική μοναξιά καί ἡ κοσμική ὀρφάνεια καί γίνεσαι κραυγή ὑπέρ ὅλου τοῦ κόσμου. Ἐδῶ ἀρχίζεις νά ἀπαιτεῖς καί νά ζητᾷς ὅλα τά χαμένα καί ὅλα τά κλεμμένα. Αὐτή εἶναι ἡ ἀνίκητη δύναμη τοῦ ἀνθρώπου νά ἀγαπήσει μετά πάθους τόσο καί νά πάσχει τόσο ὑπέρ τῆς ὅλης πόλης τῶν ἀνθρώπων ὥστε ὁ δικός του ἀτομικός θάνατος γενώμενος ὑπέρ τοῦ ἄλλου καί τῶν ἄλλων ἀπό ἀπειλή χωρισμό καί θλίψη νά μεταποιεῖται σέ ἔορτή, γάμο καί χαρά. Διότι ὅταν ἀποφασίσεις νά πᾶς ἐκεῖ σέ αὐτό τό σημεῖο, νά πάσχεις γιά τό ὅλον, τότε θά δεῖς ὅσα μάτι ἀνθρώπου δέν μπορεῖ νά δεῖ, θά ἀκούσεις ὅσα αὐτί ἀνθρώπου δέν μπορεῖ νά ἀκούσει καί θά γευθεῖς ὅσα ἀνθρώπινη γλῶσσα δέν μπορεῖ νά γευθεῖ. Ἐδῶ σέ αὐτό τό σημεῖο τοῦ ἀσίγητου πάθους τῆς ἀγορᾶς τῆς πόλεως, ἀρχίζεις νά μπαίνεις στήν δίχως τέλος Ἐορτή, τήν Ἐλευθεροποιό, ἐδῶ ἀρχίζεις νά γεύεσαι τόν ἔρωτα τόν ἀνείπωτο γιά ὅλους καί γιά ὅλα, τόν ἔρωτα τόν ζωποιοῦ καί Ἐλευθεροποιό τῆς πόλης τῶν

ὀνομάτων, τῆς πόλης τῶν ἀνθρώπων μέ σάρκα καί ὀστά...
 θαρσεῖτε ἐγὼ νενίκηκα τόν κόσμο... οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφα-
 νούς ἔτι μικρόν καί ὁ κόσμος μέ οὐκέτι θεωρεῖ ὑμεῖς δέ θε-
 ωρεῖτε με, ὅτι ἐγὼ ζῶ καί ὑμεῖς ζήσεσθαι.

Καί ἂν ἀκόμα δεχτοῦμε ὅτι ὑπάρχει κάποια ἀλήθεια σ' αὐτή τήν ἱστορία γιά τήν τελική κατάκτηση ὀργάνωσης τῆς ζωῆς ἐπί τῆς γῆς, καί πίστεψε κανένας στήν ἱστορία αὐτή γιά τήν μελλοντική εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ σκέψη ὅτι, ἐξαιτίας κάποιου σύμφυτου νόμου, ἡ φύση θεώρησε ἀναγκαῖο νά βασανίσει τόν ἄνθρωπο χιλιάδες καί χιλιάδες χρόνια πρῖν τοῦ χαρίσει τήν εὐτυχία, τοῦτη ἡ σκέψη εἶναι ἀνυπόφορα ἀποκρουστική... Καί ἂν ὅλα αὐτά ἦταν ἀναγκαῖο νά γίνουν σύμφωνα μέ κάποιο παντοδύναμο, αἰώνιο καί σταθερό φυσικό νόμο, τότε πιστέψτε μέ ὑπάρχει στό σημεῖο αὐτό ἓνα εἶδος βαθείας περιφρόνησης πρὸς τό ἀνθρώπινο εἶδος, ἡ ὁποία ἐμένα μέ προσβάλλει βαθεία καί ἐπί πλέον εἶναι ἀνυπόφορη ἐπειδή κανένας δέν εἶναι ἔνοχος...

Αὐτό εἶναι τό δῶρο τοῦ Ντιστογιέβσκη στόν ἄνθρωπο πού ὑπνώτει ναρκωμένος καί παγιδευμένος στό ὄνειρο τό ἀπαπλό τῆς δικῆς του ἀτομικῆς εὐτυχίας ἐρήμη τῆς εὐτυχίας τοῦ ὅλου ἀνθρώπου τῶν νεκρῶν καί τῶν ζωντανῶν πού αὔριο θά εἶναι νεκροί. Ἐνα δῶρο πού μπορεῖ νά τόν ἀφυπνίσει καί νά τόν κάνει νά πάρει ἀπόφαση νά μετακινηθεῖ στό σημεῖο διαφυγῆς ὅλης τῆς πόλης ἀπό τό χάος τοῦ μηδενός πρὸς τήν ἐλευθερία μέ σάρκα καί ὀστά μέ ὄνομα καί ταυτότητα... τῖνα μέ λέγουσι οἱ ἄνθρωποι εἶναι...

